

Михайло Ломацький

ЛЮБОВ БАТЬКІВЩИНИ

Мюнхен 1954

Михайло Ломацький

ЛЮБОВ БАТЬКІВЩИНИ

Мюнхен 1954

Мурака

М. Ломацький

ЛЮБОВ БАТЬКІВЩИНИ

Мюнхен 1954

Накладом Спілки Української Молоді в Менчестері

ВСТУП

Мандрює циган циганським звичаєм по світу. В своїй мандрівці подибує пана. Пан їде дорогою каретою. Зустрічаються оба, циган із паном. Циган із далеку пана вітає і низенько йому кланяється. Може пан чим бідного цигана обдарує...

Каже пан затримати карету й прикликає цигана до себе. Показує циганові золоте яблуко й каже:

— „Цигане, ти по світу мандруєш і немало всяких людей зустрічаєш. Візьми оце золоте яблуко і дай його найкращій дитині, яку в своїй мандрівці зустрінеш. Тоді приведеш ту дитину до мене, щоб я її міг побачити. За твій труд дістанеш від мене нагороду. На відшукання тієї найкращої дитини маєш рік часу”.

Розпрощався циган з паном і взявши від нього золоте яблучко, помандрував у світ.

Ходить циган чужими світами, найкращої дитини шукає, щоб яблучко їй дати, а пізніше від пана нагороду дістати. Ходить, блукає, шукає, але тої найкращої дитини знайти не може, хоч ось-ось уже рік добігає...

Прийдеться золоте яблучко назад панові повернути... Нема ради. Вертає циган до своїх. Зраділа жінка, побачивши свого цигана, а ще більше зраділи діти своїм батьком. Найменше припало йому до колін.

Глядить циган батьківським оком на своє найменше циганча. Глядить раз — і другий...

„А ось та найкраща дитина, за якою я ввесь рік по світу шукав і знайти не міг!!” --- Пригортає дитину до серця і дає їй золоте яблучко, а потім бере за руку й веде до пана.

— Оце, паноньку, та найкраща дитина, за якою я цілий рік по світу шукав і ледви тепер найшов.

Дивиться пан то на цигана, то на дитину й усміхається...

— Не жартуєш, цигане? Це справді має бути найкраща дитина, яку ти, світами блукаючи, надібав?

— Так, так паноньку, це найкраща дитина в усьому світі!

— А чому ж це так? — питає пан.

— Бо, бо, паноньку, це моя, рідна дитина, — відповідає циган.

Задумався пан, поглянув ще раз на цигана й на його дитину, а тоді сказав:

— Правда твоя, цигане, правда:

НАЙКРАЩЕ В СВІТІ ТЕ, ЩО СВОЄ, — ЩО РІДНЕ!

І. РОЗДІЛ

1.

„Як горіх без зерна, так і людина без серця” — сказав наш філософ Гр. Сковорода. І дійсно. Що варта людина без серця до Бога й до своєї батьківщини. Як горіх без зерна, це лише безпотрібна й безвартісна лушпинка, так і людина без серця до Бога й вітчизни, це лише мертвий кістяк, чи, як сказав Т. Шевченко, — „гнила колода”.

Та ще сказав Гр. Сковорода:

„Людина дивиться на лице, а Бог на серце!” Але ж, як часто й Бог і батьківщина в наші серця глядять і себе в них не находять! Любов до Бога й батьківщини нерозривно пов’язані зі собою. Ці дві найвищі любови, це лише дві форми вияву в серці людини, одної, всеобіймаючої любови. Не любить Бога, — хто батьківщини не любить, — і навпаки.

Тільки нарід, що Бога в серці носить, а Батьківщину свою, як матінку син кохає, міг створити приповідку:

„Де рідний край, там і під ялину лягай”. Наш нарід виявив чинами впродовж віків свого життя й боротьби найвищу любов до Бога й Батьківщини. Йому тільки те, що своє, що рідне й близьке, — було дороге й кохане та варте того, щоб у обороні його на бій і смерть іти. А чуже?

— „У чужій хаті і тріска б’є”. „Чужа хата гірше ката”, — кажуть наші люди. Знають вони, що тільки те, що любиться, те й шанується, та й ним дорожиться, і з легкої руки його нікому не відступається, бо все це сталося невідмінною частиною людини з серцем.

Тільки люди, окрилені любов’ю до своєї батьківщини, можуть чесно шлях свого життя пройти, не заламлюючись і не падаючи, бо любов ця, — це ясний і прямий дороговказ до найвищої мети. Бо любов ця, це найвища любов, на яку здатна людина: Людина, створена на образ і подобу Бога. „Бог же — це любов”. Але даремно шукати любови в

тих, хто Бога заперече, — в тих, що лише себе знають і себе тільки люблять. Даремно її шукати в тих, так званих космополітів, і всякої масти інтернаціоналів і соціалістів, що то за своїм учителем Марксом, повторюють: „Віра в Бога, це опій”, а „пролетарі не мають батьківщини”. У тих людей шкода шукати цієї любові, бо не кожній людині дано оцей найвищий дар любові до батьківщини, й дозволено їй ту любов упродовж життя в серці носити. Бо не кожна людина, що людську подобу має, — людиною є. Справжньою людиною. Лише людина, яка піднесла себе вгору й наблизилася до Бога та з висот піднебесних обняла зором душі й серця кусень землі, що його батьківщиною зветься, — може загорітись любов'ю до неї і до Творця, що їй ту батьківщину дав.

Знав вагу й силу любови до Батьківщини Тарас Шевченко й тому закликав своїх земляків до тієї любови:

„Свою Україну любіть!
За неї Господа моліть”.

Знав добре, що єдино на потребу Україні: — Любов до неї в серцях українців. Знав це Шевченко, як і знав Ів. Котляревський, кажучи:

„Любов к отчизні де героїть,
Там вража сила не устоїть.
Там грудь сильніша від гармат!”

Знали оба, що любов к отчизні, це сила, якої жоден ворог не переможе. Це сила, що скелі ламає, і торощить усі перешкоди на шляху до здобуття „своєї хати”, в якій буде „своя правда і сила і воля”. Любов до батьківщини це сила, єдино здібна „порвати кайдани й ворожою кров'ю волю окропити”.

На собі самому силу любови до Батьківщини ствердив Шевченко. Вона ж, ота його безмежна любов до України, давала йому силу „мучитись, каратись”, але „не каятись” — ворогові не здаватись. І ніщо інше, лише та його любов велика давала йому віру в те, що

„Встане Україна”. „Встане правда, встане воля”!
„Світ сонця засвітить”.

Кажемо: Гоголя вбила Москва духово, а Шевченка знищила фізично.

А чому Москва не потрапила вбити, ні знищити духа Шевченка? А тому, що Шевченко й дух його, сильні й відпорні були любов'ю до України та свого народу, а тої сили любови не було в Гоголя. А дух без любови до свого слабий...

А чи можна вбити духово, напр., поета, який ось якими словами до своєї батьківщини промовляє:

„Красуйся і ликуй, хоч в крові, в кайданах”.

„Тобі, Тобі одній із уст моїх — Осанна.

Безсмертна у віках безсмертністю ідей”?...

Без любови до Батьківщини не може бути й віри в перемогу її правди — в її краще майбутнє.

Тільки в кого любов щира й сердечна до Батьківщини, як у Лесі Українки, в того й віра, як сталь. Той разом із нею скаже:

„Бризне клинок об залізо кайданів,
Піде луна по твердинях тиранів,
Стрінеться з брязкотом інших мечей,
З гуком нових, не тюремних речей”.

Так, лише той, хто батьківщину всім серцем любить, в кого та любов міцна, як сталь, — у того й віра в неї тверда, як криця. В нього, як каже поет:

„Міцніша віра і дзвінкіший чин
За словомудріє, і за тимпани”

В того віра, що дає відвагу й на геройські вчинки поринає.

„О, вір у відваги ясне багаття
І скинеш, як порвану лаху
І слабість, і сумнів, і марність життя” — каже той же самий поет, О. Ольжич.

Та й ще, — сповнений любови до Батьківщини — віри в її правду, додає:

„О, вірте, всі мури земного впадуть,
Як серце обернеш у сурму”.

Те серце, що батьківщину свою понад усе в світі любить, — і з тієї любови віру й силу черпає. Бо лише той, хто щастя й вартість життя бачить тільки „в тому, що серце чує, чим груди повні, чим душа живе” — хто в „розкоші любови та бажанні братерства” щастя бачить, той потра-

пить „серце обернути в сурму” — в сурму боеву й піти на бій з вірою в перемогу... Любов до Батьківщини дає віру, що „за муром чорної ночі, Ясний день”, — каже непохитно вірити, що „те, що мрією було роками, все обернеться у дійсність” (О. Теліга).

Тільки той, хто окрилений любов'ю до Батьківщини, чесно шлях свого життя пройде, не заламлюючись. Не впаде, бо та любов кріпить його й дає надію на краще життя, дає віру у воскресний день народу та в тріюф правди й справедливості.

Для того то поет, М. Орест, нічого більше своїй Батьківщині не бажає, як лише:

„щоб янголи принесли їй
небесну ласку і любов безкраю”.

Бо, де в серці любов до Батьківщини велика, там „у жилах пожежі Батурина”,

„Там Умань, і Крути, і Базар”.

Тільки з любови до Батьківщини ростуть крила до високих летів у країну геройства, відданості й жертвенності. Що ж інше, як не любов до батьківщини, каже бути їй вірним до смерті й до неї словами звертатись:

„Україно, з любови до тебе, все для тебе: труд, кров і життя. Все, все для Тебе, для єдиної, незабутньої, коханої, дорогої, найдорожчої в світі”.

Бо наша Україна сильна любов'ю до неї. Одиноким мірилом Її сили є наша сила любови до Неї. Сила любови, праці й відданості їй. Бо любов до батьківщини й свого народу сильніша від смерті. Коли вона чинна й творча! Бо любов до Батьківщини чуда творить: з сірих людей героїв робить, на великі чини пориває. Кров гарячу в жили вливає, сп'ячих будить, хворих оздоровлює, сліпим очі відчиляє.

З надмірної любови до Батьківщини вириваються з глибини душі поета слова:

„Не хочу неба після смерти.
Не хочу царства, ані раю.
Лиш хочу, заки ще умерти, —
На землю глянути свою.

На рідний степ, на очерети,
Дуплаві верби у гаю.
Ще раз підняти грудку хочу
Землі, вогку від крови й сліз”.

А де любов до Батьківщини, там і ненависть до її ворогів:

„Мене любов ненависти навчила
до тих, що топтали мою любов” — каже поет.

Хто любов до Батьківщини в серці має, той теплоту літнього сонця в своєму серці носить і нею других зогріває. Теплом, не холодом, від нього віє. Запах рідних нив і піль від нього несеться. Він пахощами рідної землі дише.

Тільки люди з любов'ю до Батьківщини здібні долю Рідному Краю й народові формувати. Тільки вони покликані закласти підвалини під тривку будівлю власної національної держави. Лише вони, й ніхто другий, здібні носити в своїх серцях минуле й сучасне народу і з минулого й сучасного кувати долю прийдешнім поколінням.

Де немає отої людської земської любови до Батьківщини, там немає що шукати тієї другої вищої любови, — до Бога, що дав людині Батьківщину й наказав її любити.

Хто нездатний свою батьківщину й людей, на ній разом із ним від віків живучих любити, той не піднесеться ніколи до Бога і Його любити не буде.

2.

Але ж наша Батьківщина — Україна, це не абстракт, не фантом, а реальність, дійсність. Це та Франкова „вічна рана”, це та країна й народ, яких „прийдешнім тривожив” Франко „свою душу”.

Як же мається справа нашої любови до Батьківщини-України? Щоб українець — католик тричі в день молився і поклони бив і на весь світ кричав, що він справжній християнин, визнавець Христової віри, — коли він у серці своєму ненавистю до свого брата, лише тому, що він не католик, а православний, дише, так він найменшого права не має себе християнином і українцем називати.

Щоб українець-православний тричі в груди бився й клявся, — присягався, що він християнин, а в його серці злю-

щою гадюкою засіла ненависть до брата-католика, він не християнин і не українець. Як один, так і другий, — це облудники й фарисеї.

Такі „християни” забувають на слова апостола Павла, який каже, що ані віра, ні молитва, ані говорення ангельськими словами, ніщо не варті, коли людина не має в своєму серці любови до ближнього. Бо тільки той Бога любить, хто любить ближнього свого. А ми кажемо: Той лише Батьківщину-Україну щиро любить, хто свого брата-українця любить, будь він із Карпатських гір, чи задніпрянських степів, — будь він католик, чи православний.

„Люби ближнього свого, як самого себе” — наказує нам Господь Бог. Про це ми в Святому Письмі читаємо, це ми в церквах чуємо.

А хто ж це той наш ближній? Може той „старший брат”, що вже сьому шкуру з „молодшого брата” здирає і до його серця й душі добирається, щоб і їх знищити? А чи той другий „брат” із Заходу, що то здавен-давна на нашу згубу настає і „проекти” на нашу загибель снує, укладає? Хіба, що ні!

Нашим дійсним і справжнім ближнім, це люди одного з нами походження і одної крові, — одної культури, з одним минулим, одною традицією, з одними звичаями, мовою і територією — **українські люди!** От де наші ближні!

І їх усіх ми, по наказу Бога й Батьківщини, по наказу душі й серця, любити повинні.

Бо що ж це та наша Батьківщина, та наша Україна? Це ж у першу чергу її живий нарід. Ота національна спільнота, традицією, історією, спільним пережиттям і боротьбою за своє існування, — своєю мовою і територією, від віків заселюваною, нерозривно пов'язана!

Псалмоспівець каже:

„Як добре, як любо, коли брати живуть укупі”. Так, — але ж укупі можуть жити брати тільки тоді, коли їх **в'яже і єдне** взаємна любов, одного до одного, а всіх разом любов до спільної, одної Батьківщини.

Як же часто покликуємось на Христа та Його дітьми себе називаємо, а при тому забуваємо, що Христос **єдино з любови** до роду людського чоловіком став і мученичу смерть на Себе прийняв.

Тільки з любови!

Не любить Бога, ні Христа той, хто замість любови ненависть до ближніх у серці носить — не любить Батьківщину той, хто свого брата-українця ненавидить.

І на Шевченка покликуємось. А хто ж це той наш Шевченко? Це ж те велике серце, що лише для України, для неї єдиної билось, — нею дихало й нею жило!

А чи багато тієї любови, перейнятою від Шевченка, в наших серцях? Ні, ні! В серцях „земляків” Шевченка дуже часто якраз найбільше того, чим бридився й гидував Шевченко, що органічно ненавидів: Чвари, ненависництво й міжусобиці та підлабузництво до ворога. Намагання робити те, що не на користь Україні, а на потіху ворогам виходить, і бажання й далі бути „гряззю Москви” чи „варшавським сміттям”.

З нічого іншого, лише з любови до України, казав Шевченко землякам:

„Обніміте брати мої найменшого брата”.

Бо ж хіба ясно й зрозуміло, що тільки той, хто дійсно й щиро Україну любить, той і свого брата-українця любить. Той же, хто каже, що він українець, і не лише так трохи, але й дуже Україну любить, ба навіть готовий за неї життя віддати — „душу й тіло положити”, але до брата-українця ненавистю дише, — а, якщо й часом його „обніме”, то з думкою ребра йому поламати, — той обріхує себе й світ, той не Україну, лише себе самого любить. Це самолюб, облудник і фарисей.

3.

Де немає любови, там нема взаємного порозуміння й ви-розуміння, нема одної всім спільної цілі, там розбіжність в думках і чинах, там незгода й сварня, з яких ворог користується.

Нема духової об'єднаности, що в'яже й цементує. А без такого об'єднання нічого не варт фізичне пов'язання, механічна сполука, територіальний чи там мовний „зв'язок”.

Коли ж зрозуміємо, що тільки щира любов до Батьківщини й сердечна любов брата до брата може нам дати силу,

якої здолати жоден ворог не зможе? Що тільки ця любов може уздоровити й зміцнити національний організм й дати йому не лише силу відпорности, але й силу наступу на ворога?

Шукаємо причин нашої слабости і причин нашого національного лиха й трагедії народу, що то його Господь наділив найкращою й найбагатшою землею у світі та й усякими здібностями обдарував так, що використовуючи їх і розвиваючи, міг би зайняти передове місце між народами. Ті причини добачуємо, то в віковому рабстві, то в темноті й невідомості народніх мас, то в нездарності їх провідників — і Бог зна ще в чому. А головна причина трагедії нашої нації лежить передусім у відсутності любови до свого: до рідної землі, до рідної спільноти, до єдиної для всіх нас матері — України!

Здавалось би, що коли, як коли й де, як де, але тепер „у врем'я люте, в лихую годину”, коли жахлива хуртовина порозносила нас, як вітер соломі, по чужих світах, а нашу Батьківщину ворог катує, — що принаймні тепер навчимося нашу Батьківщину, рідну землю й рідний свій нарід любити — і тією любов'ю об'єднаємось усі, як рідні брати, як діти одної матері...

Здавалось би. А наша дійсність? Про неї страшно говорити. Немає в нас любови, що в'яже й спаює, що творить національний моноліт — твердиню, об яку розбивались би всі хвилі ворожих наступів.

Боліємо й нарікаємо, що не маємо своєї держави „хоч стільки народу лягло за свободу” і все те надармо пішло. Що Україну поневолює лютий ворог і винищує там наш нарід. Ба й нераз чуємо ще й таке: „Нема України, ворог її загарбав і собі привласнив”. А воно зовсім інакше було б, якщо б ми дійсно й щиро ту нашу Україну любили. Тоді вона без огляду на поневолення, жила б й росла й могутніла б. Жила б у наших серцях, у нашій крові — в душах наших жила би. У всіх наших думках і мріях, у наших починах і діях, у наших снах і на яві.

Наша любов до України була би сталевим щитом проти ворогів і їх намагань знищити її — щитом, якого й найгірша куля ворожа не пробила б.

Коли би в наших серцях ясним полум'ям любов до Батьківщини горіла, тоді напевно бачили б ми в кожній укра-

їнській людині брата й сестру і творили б спільноту, сильну духом і тілом. Таку спільноту, яку жадна сила розірвати й розбити не потрапила б.

Коли б нашими думками й вчинками керувала любов до Батьківщини, тоді і „врата адові не одоліли б нас”.

Єдине, чого нам якнайбільше потрібно, це любови до України і любови брата до брата.

Чи можна нам, співучасникам нашої разпри, незгоди і ненависти, деклямувати про згоду і єдність і дурити себе, що в нас живе збірна національна душа, — що творимо одну національну спільноту? Та ж це самодурство й самообман!

Про національну спільноту й нашу збірну душу можна би лише тоді говорити, коли б в нас був отой „цемент”, що навіки спаює, — коли б була любов до Батьківщини і взаємна між нами любов — любов української людини до української людини, а тимчасом замість обняти одною великою любов’ю всю українську спільноту, всю українську націю, в нас ту любов роздрібнюється і звужується до партій і гуртків на те, щоб потім скінчити „любов’ю” до себе самого...

4.

Наслідки відсутности в нашої людини любови до її Батьківщини страшні — прямо жахливі — обридження й гидь збуджуючі. Люди без любови до Батьківщини, це безвольні, спорожнілі, спорохнявілі й зігнилі душі. Від них мусить той, хто Батьківщину любить, здалеку держатись і їх уникати, щоб не заразитись і хвороби від них не набратись.

Хто любов до України в своєму серці носить, той поруч „лукавого” ніколи не сяде й шляхом неправедних не піде. Бо люди, позбавлені любови до свого, це люди пропащі, не лише в національному, але й морально-духовому змислі й розумінні. Це гнилі й вонючі колоди на шляху в наше майбутнє.

Не зрадить Батьківщини і її не відцурається, хто її на правду й щиро любить, — він на путь неправих не вступить. Не зрадить Рідного Краю, ні свого народу — на шкоду йому ніколи діяти не буде.

Тільки з любови до Батьківщини можна черпати силу, радість й бадьорість, охоту до життя, до праці й до боротьби.

Коли б нас гнала була на чужину любов — і лише любов до Батьківщини — любов, яка казала б йти на чужину, щоб у вільному світі, маючи вільні, не закуті в кайдани ноги й руки та не запльомбований рот, зробити все, все, щоб при-спішити й уможливити її визволення й допомогти, підсо-бити й злекшити її, там під московським чоботом боротьбу за існування, о, тоді не мав би причини Р. Єндик писати:

„О, рабе, вів тебе лиш страх стоокий
Сюди — і не гнів, гін мести, неволі брид”.

Чи не страшні ці слова, кинені в обличчя тим, у кого не-має любови до Батьківщини і гніву до її ворога — ні спраги помсти. Бо раб, гнаний на чужину лише страхом і бажан-ням зберегти свою рабську душу, опинившись тут, робить усе, щоб не втратити привілею даліше рабом бути й заслу-жити собі на повищі слова поета, кинені в його, викривлене злобою і спрагою заспокоєнь низьких, звіринних інстинктів — обличчя. Такий раб Батьківщину скоро забуде й загу-бить поворотний шлях до неї.

Бо ж той шлях, як каже поет „вистелений нашими сер-цями”, а в раба серця немає! А раз немає серця, то й немає „хмурої туги за сяйвом приязних і теплих зір” рідних, із яких „лється в серце радісна потуга”.

Де нема любови до Батьківщини, там не найти і борців за її щастя й долю, за її ріст і розцвіт — там нема герой-ських чинів. Люди без любови до Батьківщини, це лише людські скелети без душі й сердець, це черстві й холодні та вираховані самолюби, готові на всякі підлості й зраду — люди безідейні й продажні.

Бо тільки любов до Вітчизни породжує людей мужніх і характерних — зроджує фанатиків національної ідеї — людей твердих, стійких і непримиренних до ворога. Тільки ця любов підносить і гартує духа спротиву, непокори воро-гові й боротьби з ним.

Не лише ті, хто з великої любови до Батьківщини там на Рідних Землях за неї на бій і смерть ідуть, — Її в своїх серцях носять. Ні, Батьківщину свою може щиро й той лю-бити, хто її хвилево залишив, але її на дні серця зберігає

— і для її добра й для справи її визволення працює — не жалючі ні гроша, ні труду, ані часу. Від їх імені говорить поет Б. Бора, до Батьківщини звертаючись — її благаючи:

„Не проклинай, що в світ широкий
Пішов, покинувши тебе.
Не проклинай!”

Замість цього:

„Ти шлях його хрести й молись,
Щоби вернувся ще колись!”

Словнений святої любови до Батьківщини поет на чужині, не може й не хоче нічого іншого крім свого далекого, але серцеві близького, рідного Краю, бачити.

Він бачить його, куди б не пішов, куди б не повернувся.
Для нього той рідний Край, це „чарівний рай”...

Він не може найти на чужині для себе ні хвилини супокою... в його грудях „скиглить жаль”... „Жаль за коханою Вітчизною”... Він каже, що й „на фоні ночі бачить її міраж”.

„За тебе Краю, як в дні діточі
Я шепчу „Отче наш” — кінчить Бора свій
прекрасний вірш „На морем”.

5.

Головною і мабуть єдиною причиною наших нещасть, нашої незгідности, взаємної ворожнечі, распри й ненависництва, що все разом послаблювало нас і давало ворогам можливість над нами панувати та в неволі нас тримати, був і є брак правдивої і глибокої любови до нашої Рідної Землі, до Батьківщини-України. Про це, щоб тієї любови не було, або було її якнайменше, про це дбали й старались наші вороги: одні з більшим, другі з меншим успіхом.

Любов до Батьківщини набувається звичайно в молодих роках життя: в родині і в школі. Ту любов прищеплює молоді родинний дім, а в першу чергу мати, а далі рідна школа й рідне оточення, рідна, патріотизмом насичена література. А в нас того всього майже не було, а якщо й було, то дуже мало.

А вороги? Вони старались у погорді, не в любові до свого, виховувати українську молодь. „Майстром” такого вихо-

вання була та й є, передусім Московія, — хоч і Польща намагалась це саме робити. Та це їй, з різних причин, не завжди вдавалось та й замало часу на це мала...

А Москва всіма засобами, то нагайкою, то пряничком, нищила любов українця до його Батьківщини-України — й українця до українця, а на місце цієї любови прищеплювала любов до Росії — колись — тепер же до „советської рідни”, що на одне виходить, — і любов до „старшого брата” — московина, до його мови, культури, літератури й звичаїв. Московія просто каструє українців, і національно, і морально, й духово.

Москва, як сказав Зеров, привчас і змушує Україну

„пити з криниць здичавіння і смерти”,

або, як каже Юрій Клен:

„Москва, це „столатий гад”, який
Робив собі з злочинців добір
І всю Тебе (Україну) повивши в чад,
Почав кіхтями дерти здобич”.

Так, Московія страшна. Вона не лише брутальна й нахабна. Вона перфідна й отруйна. Вона вмє смердючим болотом й вонючим намулом замулювати розум і серця українських людей. Такій нищівній силі Московії може мужньо ставити відпір тільки та частина українського народу, яка не на словах Україні служить, не на язиці її має, але в серці своєму її носить і жодній силі її зі серця вирвати не дає.

Московія грізна й небезпечна, для України передусім тим, що вона добре знала, а сьогодні ще краще знає, якою нездобутою твердиною є любов українця до України, до її минулого й сучасного, до традицій і звичаїв, до рідної землі й мови. А знаючи це, вона з несамовитою завзятістю нищила й нищить у серцях українців любов до України, а насаджує там іншу „любов”. Вона нищить й руйнує твердиню любови до свого й продукує та помножує якнайбільше яничарів, зрадників і відступників, — людей, які потраплять потім самих себе заперечувати й себе вирікатись, — людей „непомнящих свого родства”, — людей з тавром „самоотверженних” хахлів і малоросів, — каїнів і юдів-іскаріотських.

Виринаючи з грудей українські серця, вливає в ті груди страшну отруту москвофільства, ефіяльства й самогубства.

Вириваючи з грудей українське серце, вбиває одночасно духа й національні почування та робить людей каліками — національними й моральними, знаючи, що для таких „калік” нема жадних святощів, нема й не може бути нічого святого: все своє можна оплюгавити й оплювати, все можна брудними ногами потоптати з надією, що ворог такі „вчинки” оцінить і за них надгородить.

Московія плодить якнайбільше отаких людей, знаючи, яку неоцінну прислугу вони їй пізніше робитимуть.

Московія знає, що любов до батьківщини гартує волю і сталить характер, родить завзяття і неподатливість. А таких українців їй не треба. Вона їх ненавидить, катує і мордує. Українців із характерами вона безпощадно винищує. А знаючи, що безхарактерність знаходить для себе підхожий ґрунт у відсутності любови до своєї Батьківщини, Москва, заки ламати характери поневолених, намагається вперед убити в них любов до свого.

6.

Знає Московія значення сили любови до Батьківщини. Ніщо ж інше, а тільки любов до Батьківщини каже брати в руки зброю і на бій з її ворогом іти. Ніщо інше, лише любов до Батьківщини, перемагаючи любов до батька й матері та до любої дівчини, каже ту любов замінити на іншу, вищу любов, — любов до України і в ім'я тієї любови йти на смертельний змаг із ворогом. Каже повстанцям співати:

„Чи вогонь, чи вода,
Це для нас не біда!”

Та любов висока дає силу й віру, що

„Встане воля, воскресне Вкраїна,
Погуляєм в широких степах.
І не будем вже більше коритись
В тих проклятих, ворожих тюрмах”.

Тільки гаряча любов до України влила в серця українських повстанців слова пісні:

„Ми йдемо в бій до перемог,
Бо з нами правда, з нами Бог”.

І тільки ті, з палаючою в серці любов'ю до Батьківщини,
могли сказати собі:

„Для тебе живем Україно,
Щоб волю здобути Тобі”.

Бо з любови до України повстали:

„За потоптану честь України,
За поганьблену землю святу”.

Безмежна любов до Батьківщини повела повстанські когорти
на смертний бій з її ворогом із піснею на устах:

„Батьківщино, о люба наша мати,
Ми знищимо ката, волю принесем
І загремлять могутні гармати,
Вітаючи Тебе з воскресним днем”.

І ніщо інше, а тільки щира до Батьківщини любов, вела на
криваву розправу з ворогом борців, — і казала ще й других
на ту розправу закликати словами пісні:

„Хто живий, в ряд ставай,
Здобувати, визволяти,
Любий, рідний Край”.

А тим, у кого полум'яна, свята любов до Батьківщини в
серцях горить, тим у боротьбі з ворогом

„Ні кров, ні рани, ні смерть не страшна.
І ніщо, ніяка сила, не зверне їх з дороги.
І мета для всіх їх одна:

Воля Батьківщини!”

Повстанський поет М. Боеслав виразно заявляє, що це за
сила та, що борців

„Наснажує завзятим ризиком” і не боїться „тиску ката”:
„Окрилені любови шалом
З тираном стали ми на прю”.

Любов до Батьківщини дає поетові Б. Борі крицеву віру,
що

„Ще край мій щастям зацвіте
І кров з багнетів витре”.

Що „загремить піснею слави розкута земля” (М. Боеслав)
Бо ж той, хто всім серцем Батьківщину свою любить, за
поетом каже:

„Немає в мене іншої мети,
Лиш в авреолі щастя — Україна”.

Задивлений у той авреол, кріпко в руках зброю тримає,
бувши певним, що нею авреол щастя Україні здобуде.

Бо дух окрилений любов'ю, це

„Дух — криця”.

Він піде крізь бурі і вогні

„До бою рвати”.

Каже поет, Б. Бора, звертаючись до героїського борця за
кращу долю коханої Батьківщини, яка в нього понад усе
в світі:

„І Голгота тебе не лякає,

І безсиле для тебе „Разпни”. Для тебе:

Третій День недалеко. Світає!

Небосхил пахне щастям весни”.

Поет знає, що для борця з серцем, переповненим ущерть
любви до Батьківщини не страшна Голгота. І він вірить
у третій, воскресний День, — чує запах весни...

7.

О, як же часто недооцінюємо вагу й силу любови до Бать-
ківщини!

Турбуємось і бідкаємось, як рятувати наших дітей і мо-
лодь перед асиміляцією — тут, на чужині. Що робити й що
діяти, щоб наша молодь не відчужувалась від своєї нації,
щоб не забула рідної мови й не потонула в чужому морі.
Але забуваємо про те, що єдиний і найпевніший рятунок не
лише молоді, але й усієї нашої спільноти в діаспорі, це пле-
кання й підтримування серед неї **любви** до нашої дорогої
й незабутньої, нами залишеної, Батьківщини!

Ми шукаємо правильного стилю нашої військової тради-
ції і ставимо руба питання: романтизм, чи реалізм мають
формувати душу й поставу нашого вояка до ворога. Чутте-
ві первні, чи інтелектуально-раціональні мають лягти в ос-
нову виховання українського вояка? Романтичне захоплен-
ня, чи холодне розуміння „чесного” обов'язку супроти Бать-
ківщини ?

Чи мусить український вояк, — та й кожний українець
знати чому й за що боротись, а навіть і гинути?

Такі розважання потрібні нам, це безперечно. Але, чи не забуваємо ми про те, що найважливіше, — про те, що „єдино на потребу”? Про **любов до тієї Батьківщини**, за яку треба боротись і життя своє за неї віддати?

Сказав колись молодий гуцул Юрія Федьковича: „Легко дри्वця рубаються для рідної неньки”. Чи тому, що вони для рідної неньки призначені? А чи не тому, що той, хто їх рубає, ту **неньку свою щиро любить** і з **любови** до неї дровець їй нарубати хоче?

Знали добре цю таємну силу любови до Батьківщини всі великі народи й для того старались виховувати передусім свою молодь так, щоб вона вміла цілим серцем батьківщину любити й була готова їй служити й віддавати їй свій труд і знання, а в потребі зі зброєю в руках на її захист ставати.

Знали: де **любов** до батьківщини, там і сила й **охота** за неї боротись.

Де в серці любов до Батьківщини горить, там вояк не питає себе „романтик” він чи „реаліст”. Він іде в бій і на смерть за Батьківщину, бо це любов до неї каже йому на поле бою йти. Любов до Батьківщини й свого народу — й ніщо інше, каже йому вірним бути зброї і нею виконати свій обов'язок супроти Батьківщини й народу.

Нація сильна любов'ю членів її спільноти.

Де ж тої любови забракне, там наступає розклад, зник і загибель. Там дезерція з боєвих рядів — байдуже чи дезертир „романтик”, чи „реаліст”... Бо їхній девіз: „моя хата з краю”.

Що значить відсутність патріотичних почувань і брак любови до вітчизни, за яку кажуть гинути, це пізнали на власній шкірі совети в 1941 р., коли німецькі війська стали вже були під Москвою, а советська армія, позбавлена „боевого духа”, нездатна була ставити серйозного спротиву. Треба було якось того „духа” в неї вдунути. І це советська верхівка зробила, кидаючи гасло „отечественной війни” — роблячи зі своїх салдатів патріотів — захисників „родіни”. І по сьогоднішній день Москва всіма засобами й способами намагається виховати патріотів „советської родіни”, прищеплюючи їм любов до „матушки Расеї”. Не „романтизм” і не „реалізм”, а **фанатична любов** має стати силою не лише для оборони „родіни”, але й для наступу на підбій світу.

Так. Ніщо в світі не заступить сили любови людини до її Батьківщини!

II. РОЗДІЛ

1.

Умів колись наш нарід свою Батьківщину любити. О, ще й як він її любив. Любив і захищав її від усіх ворогів. Безустанні бої в її обороні зводив. Боровся і не здавався.

Аж попала його Батьківщина в руки ворогам. Прийшла люта навала. А віки неволі залишили в душах і серцях народу жахливі сліди.

Нарід, у віковій неволі живучи, дивним і чудним став...

„Дивний і чудний мій нарід. Найкращу в світі пісню має, та її він мало знає, рідко її співає, та й поволі її забуває...”

Одну з найкращих мов світу має, та її не цінить, не дорожить нею, її не шанує — часто чужою говорить.

І найкращу й найбагатшу в світі землю має... Та вона не його... З неї, не він, а його вороги користають. Він лише її потом своїм, а часто ще й сльозами, поливає. щоб краще для ворога родила...”

Так, а якщо й не так, то дуже подібно до повище сказаного, писав один із наших письменників, якого й батькомимходом сказавши, теж своєю рідною, українською мовою не говорив...

Але письменник правду написав...

Наша українська пісня!

Хто лише з чужинців почув і пізнав ту нашу пісню, був нею захоплений. Подивляв її чар і красу. Це ж та пісня наша, про яку Шевченко сказав: „Голосна і правдива, як Господа слово”. Хто її чув, той її вже ніколи не забуде.

В нашій же пісні находимо все: В ній, і горе, і радість, любов і гнів, підйоми і упадки, геройські подвиги і згадки неволі, туга і надія. В ній історія народу з первовіку по сьогодні. З ній зачарована й заклята минувщина, — те, що давно — й недавно минуло.

Наша пісня нерозривно пов'язана з життям усього народу і з життям поодинокі української людини, — від її коліски, аж до гробу. Вона супроводжує людину від появи на світ аж до її смерти.

Дзвенить над її коліскою, товаришить їй при праці, осолоджує життя і над її гробом тужить. Український нарід завжди співає: в радості і в смутку, в біді, і в гаразді. Часто співає, щоб журу забути. Пісня в нещастю потішає і бадьорить, у пісні надія на краще майбутнє, в пісні згадки часів героїства і боїв за Рідний Край. Пісня до боротьби загриває, на смерть за честь і волю народу закликає, — на бій веде. Українець бо, на бій ідучи, співає, — і співаючи за Батьківщину гине, вмирає. В українській пісні не лише чар краси мелодії і слів, але й дивна якась сила заклята. В ній сила, яка сп'ячих будить, метвих із гробу підносить...

Скільки ж то разів наша пісня будила зі сну тих, що здавалось вони вже навіки заснули були. Оживлювала їх серця й казала їм для Рідного Краю битись, хоч здавалось, що вони вже ніколи для нього битись не будуть. Як же часто та наша рідна пісня і її слова пригадували заблудшим синам України „хто вони й чіїх батьків діти”. Вона й не одному з нас пригадувала й пригадує славні діла предків наших, і показувала й показує шлях, яким належить іти їх правникам, щоб не стати „великих батьків онуками поганими”...

Наша пісня викликає в душах українців, так у давнину, як і тепер, пожар запалу й героїства та завзяття — на великі чини пориває.

Вона розпалює в наших серцях любов до Батьківщини. Розпалює такий вогонь, що його лише могила може вгасити. І в цьому найбільша цінність і вартість нашої пісні.

Скільки ж то жару й вогню і завзяття хоч би в одній тільки пісні, що її співав колись наш славний гетьман, Іван Мазепа:

„За волю хоч умріте,
А вольностей бороніте!
Нехай вічна буде слава,
Же през шаблі маєм права!”

Або ще оця пісня наша:

„Гей нум, братця до зброї,
На герць, погуляти.
Слави здобувати.
А чи пан, чи пропав,
Двічі не вмирати!”

Чи на звук цієї пісні не починає кров у жилах кипіти?
Чи не починає серце живіше битись?

А таких пісень у нас дуже багато.

З якістю і кількістю наших народніх пісень, історичних, побутових, обрядових і любовних не можуть рівнятися пісні жодного іншого народу в світі.

Наші пісні, це скарб безцінний. На жаль, ми того скарбу не вміємо шанувати. Тисячі наших пісень пішли в непам'ять і забуття, а з тих що нам залишились, ми лише дуже малу частину знаємо, — і часто як та Франкова стара панна, що завжди одної „Бодайся когут знудив” співала, так і ми все тих самих пісень співаємо, хоч крім забутих, ще тисячі прекрасних пісень маємо...

І дійсно, не лише чудно й дивно, але й соромно, що часто щойно чужинці мусять нашу увагу на скарби, що в нашій пісні заклиті, звертати. А ми самі їх не добачуємо і не до-рожимо ними.

Наша пісня, це частина нашої Батьківщини. То ж люблячи Батьківщину свою, мусимо й пісню нашу шанувати й любити.

2.

А наша земля, прекрасна, багата, плодюча й родюча, чи це не скарб, вартий нашої любови й пошани? Де в світі така друга земля? Де найти їй подібну землю? Прекрасна й чарівна, широка й розлога, завітчана, запашна, замаєна й розмальована... Земля наша рідна, це ж країна неземської краси. Про неї каже Шевченко:

„Соловейко в темнім гаю
Сонце зустрічає,
Тихесенько вітер віє,
Степи, лани мріють,
Між ярами над ставами
Верби зеленіють...
І все то те, — вся країна
Повита красою,
Зеленіє, вмивається
Ранньою росю”.

Країна краси, чару і мрій, ота наша Рідна Земля. Про неї каже поет Е. Маланюк:

„Нема землі коханої так палко,
Як та, що в ній що не верства, то балка.
А там — байрак, а там горби могил
І хмари велетні, і синій небосхил”.

Так наша Україна, це справжній рай на землі.

Вона своєю красою приманювала й чарувала всіх чужинців, які на ній жили, чи хоч коротко її бачили.

Польський поет Б. Залеський, що молодий свій вік провів на Україні, так до неї серцем приляг, і так її полюбив, що в своєму вірші, звертаючись до Бога, Його просив:

„Боже, Тебе я гарячо благаю:
Якщо умру, то дай мені Україну в раю”.

А в одній зі своїх „думок” каже:

„Буйна (українська) земля,
І буйне там живе плем'я.
Велике майбутнє його дожидає...
Та, покищо, придушене дримає...”

Залеський, полюбивши українську землю і її природу, разом із цим полюбив теж і український нарід і велике майбутнє йому передрік. Він вірив у те майбутнє...

Один із сучасних польських журналістів, Ришард Врага, ось як про нашу Україну пише:

„Де не довелось би мені вмирати, здається, я в останній хвилині життя бачитиму широко розлитий, срібно-сталевий Дніпро, а вдалі, ген за ним безкрай, зелений, барвистий степ, малі смішні дімки Дарниці, луки величезних мостів, що з висот урвищ здаються дитячими іграшками...”

А передусім бачитиму незрівняне в своїй красі небо — чутиму жар українського сонця і подув степового вітру, що несе зі собою пахощі землі і квітів, — запах життя і смерти”.

Дальше пише цей поляк, що він ніколи України не забуде. Він не може її забути...

Коли ж чужинці так захоплюються нашою рідною землею, її красою, її голубим, ясним небом, жаром сонця, що її оگریває, завітчаними степами, запашними луками, закосиченими горами то бистрими, то тихими ріками — тоді як-

же ми повинні б її любити? **Вона ж наша! Наша з діда-прадіда.** Нам рідна, нам близька, тому й дорогою повинна б нам бути!

Колись, за часів гетьмана Богдана Хмельницького, писав козацький літописець Величко: „Не всує (не даром) поляки, жаліючи утрати України, раєм світа в своїх універсалах її наречаху (називають), понеже вона бисть аки вторая земля обітованная, медом і млеком кипящая”.

А чим же для нас повинна б та Україна бути? Могли поляки чужу для них землю, землею обітованою і раєм називати, то чим же вона, — нам рідна, повинна б бути? Вона ж, ота земля наша, це найвище добро, нашими предками нам передане. Вона від віків потом і кров'ю прадідів поливана, їхніми кістками засіяна та могилами вкрита! Для нас, не для чужинців — зайдів, повинна б вона раєм і тією обітованою землею, для якої жити й за яку боротись з ворогами, це найвищий наш обов'язок. Це факт і незаперечна правда:

Коли б ми свою Батьківщину, оту прекрасну й багату землю свою рідну, більше, ніж наші сусіди — вороги, **любили, то наша Батьківщина не стогнала б нині у ворожій неволі, не корчилась би з болю у ворожому ярмі!!!**

3.

Частина, та краша частина народу нашого, виказувала завжди найглибшу любов до Батьківщини та збуджувала своїми геройськими чинами для її оборони, своєю жертвенністю й відданістю їй, подив навіть у чужинців, ба, навіть і у ворогів. Але та друга, **більша частина?** О, вона була холодно-стримана, була байдужа й осторонь трималась.

З одного боку подиву гідна постава, — любов і героїство, а з другого — байдужість „моя хата з краю”, або ще щось і гірше...

Один із наших молодих героїв, засуджений ворогом на смерть, передав перед смертю записочку своїм батькам, а в ній писав:

„Не плачте й не побивайтесь за мною. Я з усміхом на смерть піду, дякуючи Господеві, що дозволив мені вмерти

найкращою смертю — смертю за Україну. Саме це слово „Україна”, яке ж воно дороге й солодке. О, Україна варта цього, щоб для неї не лицьє жити, але й за неї і вмерти. Ні, не може бути кращої смерті, як смерть за нашу Україну!”

Любов до Батьківщини! Так, це найвища цінність! Це джерело живущої і цілющої води для нації!

Ніщо інше, як тільки щира й гаряча любов нашого селянина до Батьківщини й до Рідної Землі вчинили, що мимо всіх затій ворогів, ми ще такі живемо й хочемо жити. Вона вчинила чудо, що Україна, наперекір ворогові, який вже похоронну пісню їй співав і на весь світ горлав, що її „не было, нет и быть не может”, вона таки є, існує і існувати буде!

Сказав Іван Франко:

„В століттях нагніту — народ наш рятувала
Любов до рідних нив.
Нераз дітей його тьма — тьменна погібала,
Та все він пережив”.

Все пережив і переборов, не загинув і не загине, бо життєдайну силу черпав і черпає із джерела негаснучої любови до Батьківщини, до Рідної Землі, до „рідних нив”.

„Тією любов'ю сильний і непоборний, мов велетень твердий і неподатний був вірний син землі, тої землі, яку понад усе в світі любив, „як матінку сини” кохав.

І тільки любов до Рідної Землі давала нашому народові силу, супроти якої безсильні були вороги його.

Любов українського народу до Рідної Землі була з перовіку все дуже велика й сильна.

Вже в славному творі „Слово о Полку Ігоревім”, в якому оспівується похід князя Ігоря на половців і боротьбу наших предків із ними, сказано, що краще з любови до Рідного Краю, в бою за нього полягти, ніж дати посоромити свою землю рідну”.

В „Історії Русов” провідною думкою є любов до Батьківщини. Там Україна, це підмет найвищої любови. Україна, це „Матка наша, це Отчизна мила, Отчизна українська”, яку належить усім серцем і всією душею любити й від ворогів гурдьми захищати.

Перед великою любов'ю до свого не встоїться і вгнути

муситься і сила ворожа. Перед тією любов'ю мусить склонити голову і ворог.

І. Тургенев оповідає в своїх „Записках охотника”, що бачив, як то люта собака, що прискочила була до випавшого з гнізда пискляти на вид любови пташки-матері, що над пташиною літала й скигліла, собака відійшла й не пожерла пискляти...

Один москвин, що брав участь в бою проти наших повстанців і бачив, як вони безстрашно в бій ішли, як боролись і гинули, а в безвихідному положенні гранатами себе розривали, сказав: „Як же безмежно мусять вони ту свою Україну любити, коли за неї так борються й гинуть”.

Так то й найбільший ворог схиляє голову перед героїзмом тих, що з **любови** до Батьківщини за неї боряться. Клонить голову перед маєстатом смерти за Батьківщину...

Від непам'ятних часів цінено і славлено героїство загиблих із любови до Батьківщини.

4.

Любов до Батьківщини містить в собі любов до всього, що своє, що рідне. І любов до своєї рідної мови, до свого слова.

Українська мова... Та м'яка, меляодійна, співуча мова. Чи ж можна її не любити. Не любити ту мову, якою гсворили предки наші, коли на Дон ішли шоломами з нього води напитись, коли Чорним морем плили й на Царгород наступали, в бій з ордами йшли й до боротьби себе закликали — казали: „Згинем браття, та не поганьбимо землю Рідну, соромом не вкриємось. Мертві бо сорому не знають”. Від віків гомоніло те наше рідне слово по всіх землях, заселених українським народом.

За те рідне слово, за ту рідну мову, боролись наші предки, жадаючи, щоб тільки нею до них говорено, щоб тільки на тій мові звертались до них чужі володарі, а між ними й король Польщі. Дорожили наші предки своїм рідним словом, уважаючи його за свій скарб. Любили й шанували рідну мову. Любили й шанували, бо знали, що рідна мова, це перша й одна з найважливіших відзнак народу, це націо-

нальна емблема, це видимий знак окремішності від других народів — окремішности і повної відрубности. І тільки мова уповажнює і управнює виступати як окремішна нація — і тільки рідна мова дає народові спроможність виявляти себе завжди і всюди, виявляти й розвивати свою культуру, підносити себе духово й бути справжніми і щирими дітьми України.

Все це знали наші предки й для того любили й шанували свою рідну мову... Монах, Іван Вишенський писав, що рідною українською мовою обдарував сам Бог наш нарід. А зробив це на злість сатані.

Так було з рідною мовою в нас колись.

Тепер же настали „інші часи й інші люди”. Нема в нас уже тієї любови й пошани до рідного слова, що були колись...

Бувають тепер уже між нами й такі, що за ворожими підшептами, ту нашу найкращу з усіх слов'янських мов, українську мову — „мужичою” хлопською називають, та й за поганою звичкою на радість і втіху ворогам, замість своєю рідною, чужою розмовляють. Вважають, що та чужа мова краща й „культурніша” від їх рідної... Думають, що цим зможуть відзначити свою „вищу культуру”. Забувають нещасні, що цураючись рідної мови, показують своє духово-моральне каліцтво і нікчемність...

Сказав І. Франко:

„Хоч в сусіда там хата багацька
У порфірі сяє та атласі, —
На чуже багатство ми не ласі”.

Ні, чужого багатства, ані чужої культури й „культурної” мови чужої, та ще й часто у ворога позиченої — нам зовсім не треба.

Все це нам чуже. А на чуже багатство ласа „лиш душа жебрацька” Ми ж нарід із власною, старою і високою культурою і прекрасною мовою, — ми не жебраки й жебрацьких душ не маємо!

Чужим добром жити немає в нас потреби!

Нам треба завжди знати й на тямці мати те, що сказав Франко. А він сказав, що тільки „горіючи великою любов'ю до всього свого, — тільки сіючи власними руками своє

власне зерно на власній, рідній землі, можна доробитись власного хліба”.

Своїм власним добром жити, в жебри до чужих не йти — своє любити й шанувати, своїм дорожити!

Але ж між нами вже є такі, що цю, зовсім природню закоханність у своєму, „вузькоглядністю і обмеженістю” називають. „Це націоналізм і шовінізм” — кажуть.

Та й на Шевченка покликаються: Шевченко ж сказав „І чужому навчайтесь”. Так, але він сказав, щоб і „свого не цуратись”. Та це друге для них не важне. Вони оте „чужому навчайтесь” так собі до серця взяли, що навчаючись чужого, свого рідного відцурались. Чуже в них узяло верх над своїм, чуже заступило їм своє рідне й чужа мова, — ворожа часто мова, — стала їм рідною. Чужий світ, чуже небо й сонце закрили перед їхніми очима рідний світ і рідне небо й притьмарили рідне сонце, сонце України... Чужа мова, чужа культура їм уже ближчі від своїх, рідних.

А навчаючись чужого, й звикаючи до нього, разом із тим призвичаються до чужого ярма й починають його любити, без життя в чужій неволі не можуть взагалі життя собі уявити...

Принижуючи своє і цураючись його, чуже хвалять і славлять. А від захоплення чужим уже тільки один крок до відступництва і зради, до затрати національної душі. Бо ж рідна мова, рідні звичаї і традиція, рідна історія і культура, все це елементи, що творять збірну національну душу. Сказав проф. Огієнко.

„Хто рідної мови цурається, той у саме серце ранить свою націю”.

А Леся Українка надіялась, що „рідне слово в руках братів, стане кращим мечем на катів”.

5.

Треба ще про один наш скарб згадати: про нашу дорогоцінну культуру.

Нашою культурою перевищували ми колись усіх сусідів наших. А сьогодні ті сусіди чваняться своїми культурами й протиставляють їх нашій, по їхній думці, нижчій і меншеварт-

ній. Вони в своїй ненависті до нас, наш нарід малокультурним, духово мало-розвиненим і мало-інтелігентним називають.

Та не в цьому лихо. Ворогам нема що дивуватись. Вони на те й вороги, щоб нас принижувати та з презирством і погордою до нас ставитись. Але на сором нам і ганьбу й поміж нами бувають такі, що чуже й вороже вихваляють, а своє гудять. Бо не знають і знати не хочуть, що нашу, українську культуру подивляв колись світ, що за часів української держави Богдана Хмельницького — не говорячи про княжі часи, коли то Русь-Україна дорівнювала, а то й перевищувала своєю культурою західні держави, — чужинці, що мали нагоду побувати на Україні, не могли надивуватись культурі й освіченості українського народу.

Не знають, оті наші, духово покалічені ворогом, що цю культуру, якою сьогодні пишаються сусіди України, занесли до них і поширили між ними, ніхто інший, а саме українці.

Коли сусіди України стояли на дуже низькому щаблі культури, то українці мали в тому часі дуже високу культуру й нею славились поміж другими народами Європи. Не можна було тоді найти ні одного українця з комплексом т. зв. меншевартності.

Ось, що писав москвин, Румянцев у 1760 року про українців:

„Вони (українці) мають себе за вибраних людей — вони найсильніші і найвідважніші, вони наймудріші поміж другими народами. Вони певні й переконані, що все те, що українське, це найкраще”.

Такими, за словами Румянцева, були українці не так ще дуже давно, бо перед несповна двісті роками.

А сьогодні? Багато українців, перейшовши московський „вишкіл” стали Франковою вороною, яка дуже погано себе між павами почуває, думаючи, що вони, як ворона, чужим „павам”, а найбільше отій, московській „паві” — не рівня. Перед нею вони голови схиляють. Очманілі від московського чаду невсилі вже прийти до себе, самих себе відшукати й свою вартість пізнати. Закохані в чуже, не знають свого.

Не знають того, що коли чужинний світ захоплювався нами й подивляв нас і нашу високу культуру, інтелігенцію

і освіченість — в тому часі той світ мав лише слова погорди для наших сусідів, як варварів і дикунів. Ось, напр., що писав у XVII ст. німецький вчений, Пуфендорф про москалів:

„Москалі безсоромні, жорстокі і кровожадні. Коли їм добре, то вони тоді ліниві, надуті і горді, коли ж у біді, то низькі й покірного розуму. Жаден, другий нарід не є такий здібний до хитроцтв, якщо йдеться про наживу і лихву, як москалі. Це нарід рабський, він завжди по рабськи кориться. Служняний, коли над ним жорстока влада. Їхня забава, це бійки і рани і для того в них буки і нагаї часто вживані”.

Коли в нас були високоосвічені, світової слави вчені, церковні діячі — коли в нас були високі школи-академії, тоді наприкінці XVII ст. московським патріярхом був якийсь там Йоаким, про якого каже історія, що він заледви вмів читати, а поза абеткою нічого більше не знав...

Шкіл тоді в Московії жодних не було!

Ніхто другий лише українці занесли в Московію культуру й прищепили її диким московинам. А пізніше багато, о, дуже багато з українців, утопилися в тій культурі. А й сьогодні є між українцями не мало таких, які ту культуру попід небеса підносять і нею захоплюються.

Якщо б ми вглиблювались у нашу давнину та з неї черпали мудрість свою — якщо б ми самі собі ближче приглядалися і себе пізнавали, то й росло б у нас почуття самовартости й гордості, ми шанували б себе й цінили б скарби, що ними наділив нас Господь Бог, а Рідну Землю нашу понад усе любили б. А любов та переродила б нас і багато зла, що в нас закорінилося, зникло б.

Любов до Батьківщини створила б чудо: поміж нами, поміж синами України, запанувала б любов і згідливість — і ми б почали так, як апостол Павло каже: „Говорити всі те саме” — пропала б „незгоди проклята мара” і ми були б „поєднанні в одному розумінні і в думці одній”.

Сказали б тоді за Лесею Українкою:

„А в серці тільки ти,
Єдиний мій коханий Рідний Краю”.

Зникла б взаємна ворожнеча, незгода й ненависть, про яку ще в 1906 р. Леся Українка писала:

„Я з жахом гляджу на важку, червону хмару, в якій гуде громом братовбивча чвара. Вона покрила цілу країну і повернула всю її в руїну. І завмер мій дух і серце заніміло, бо країна ця нещасна, **це ж моя Україна**. — І слово з уст озватись не сміло”...

Це бачило і чуло серце Лесі Українки в 1906 р...

А що почуло б воно сьогодні? Ще більше чвар, незгоди, сварні й ненависти побачило б — і не заніміло б, а хіба завмерло б...

6.

Не було б у нас цього лиха й нещастя, якщо б у нас була справжня любов до Батьківщини, до всього свого, до Рідної Землі, до рідної мови й традиції, до скарбів духа нашого народу.

Якщо б у наших серцях вічним полум'ям горіла ця любов, то зрозумілими були б для нас слова поетки:

„Одне нам лиш залишилось, чого ніяка сила, ніяка нам пригода взять не може. **Це чиста розкіш братньої любови**”.

Була б любов до Батьківщини, щира й правдива любов, — тоді була б і братня любов, якої нам під сучасну пору, пору нещастя й лихоліття, так дуже — дуже потреба.

Коли ж, як не тепер, мали б найти відгук у наших серцях благальні слова Тараса Шевченка:

„Свою Україну любіть,
В останню тяжкую мінуту
За неї Господа моліть!”

Але в нас усе „навиворіть”. Бо „дивний і чудний” ми на рід. Наші серця, замість щораз більше „в лихую мінуту” для України любов'ю горіти, вони щораз то більше леденіють і каменіють. В наших серцях замість мольби за Україну, гадюче сичіння і кипіння ненависти. Завмирає в серцях любов до Батьківщини, а разом із нею завмирає і братолюбіє. Ми вже не в стані розуміти „розкоші братньої любови”. На її місце родиться братня зненависть. Разом із цим зникає національна свідомість, зникає ідейність і губиться почуття великої відповідальності перед Батьківщиною.

Слова Франка:

„Кожний думай, що на тобі
Мільйонів стан стоїть,
Що за долю мільйонів
Мусиш дати ти одвіт” —

стають незрозумілими й несприймливими. А чи гарячий заклик Франка до народу:

„Любіться всі разом, бо кругом злі люди.
Коли серед своїх любови не буде,
То чужі вас певно не будуть любити.
З ваших сварок скористають,
Щоб вас всіх згубити!”

Чи заклик цей знаходить у серцях наших відгук? Мабуть, що ні!

А здавалось би, що якраз тепер той заклик Франка дуже на часі й дуже актуальний і повинен би нас зрушити й до опам'ятання привести.

Сказав свого часу Вячеслав Липинський:

„Наша мати, Україна хвора. Сини її порізнені, слабосилі, нема в них об'єднуючої національної ідеї”.

„Тільки один інстинкт любови сина-громадянина до матері-громади — України може подиктувати нашому розумові те, що для рятування України, для зорганізування нашої громади в націю, потрібно”.

Потрібна, як риби вода, як пташині повітря — потрібна нам **щира любов до нашої Батьківщини-України. І любов брата до брата.**

Коли ж прийде та радісна хвилина, що прокинеться й збудиться в наших серцях отой „інстинкт любови” сина до матері й брата до брата та скаже:

„Хоч ми одні із степів полтавських, а другі з Карпат,
То одна в нас велика, спільна Батьківщина
І душі наші одною до неї любов'ю горять!?!

Коли б усіма нашими думками, нашими словами й учинками керувала й руководила велика й свята любов до Батьківщини, тоді напевно зникло б з нашого життя і багато такого, що нас принижує і обезцінює. Обезцінює в наших власних і чужих очах і послаблює наші сили й відпорність супроти ворога.

Чейже всім відомо, що тільки там, де благодійна рука зерно любови і згоди сіє, там барвисті і запашні квіти сходять і ростуть, а там, де зловні руки затруєне зерно ненависти й незгоди в серця кидають, там кропива і бур'ян виростають.

Знаємо ми добре ту зловну руку. Знаємо добре того „сівача”. Але, чи ведемо з ним боротьбу, чи вириваємо отруйне зерно в наші серця ним сіяне? А чи часом власними руками не підливаємо те зерно, щоб скоро кільчилось і росло?

А ворог не перестає працювати, не перестає сіяти. Йому ж замало фізично винищувати нас — він завзявся ще й затруїти наші душі, духовими каліками нас зробити.

„Я знищу ще й вашу душу.
Зломлю, спідлю, до покори змушу”.

(І. Франко)

І ворог ломить, калічить і спідлює душі.

А ми, замість протиставити йому наш гарт душі й незламність, плісню й іржою байдужности вкриваємось, стаємо щораз менше відпорними. А бувають і такі між нами, що ворогові допомагають калічити українські душі. Бувають...

І так, замість шаліти бунтом і жадобою помсти до ворога, за його злочини і звірства, за кривди, розбої, знуцання, наруги, муки й руїну, за жах нелюдський — замість збуджувати й розбурхувати в своїх серцях ненависть до ворога і гайдамацьку кров Гонти в жилах оживлювати, — все це частина з „наших” на взаємну ворожнечу і ненависть до своїх замінює. „Шаліє бунтом” супроти своїх.

Бо ж ненависть до ворога й жадоба помсти за кривди та бажання безщадної боротьби з ним, має своє єдине джерело у великій любові до поневоленої ворогом Батьківщини й гнобленого ним народу.

Де немає справжньої любови до свого, там не може бути правдивої ненависти до ворога.

„Той ненависти не знає, хто ніколи не любив” — каже Леся Українка. Батьківщина ж наша варта того, щоб її любити, а її ворогів із душі цілої ненавидіти — і боротись з ними — боротись руками й зубами, боротись до загину, аж до перемоги!

Але ж, щоб із ворогом за волю Батьківщини боротись і вірити в перемогу, треба ту Батьківщину любити! Батьків-

щину й цілу українську спільноту. Взаємну ненависть треба відкинути геть, з корінням вирвати й викинути на смітник. А ще краще жбурнути ту ненависть в обличчя ворогові. А між синами України, країни голубого неба й золотого сонця, вишневих садків, замріяних степів і плодючих нив та небосажних зелених гір, — мусить запанувати **братня любов**. Мусить їх об'єднати одна велика, спільна любов до Батьківщини-України!

Правдива любов до нашої Батьківщини справила б, що ми бачили б справжнє обличчя лютого ворога України, Москву і бачили б ту жахливу загрозу, яка вона нашому народові несе. В нас не було б тоді двох думок відносно Московії, як нашого страшного ворога. Ми всі були б однієї думки: Не інтернаціональний комунізм, який і так засуджений на повне банкрутство, не жид комуніст-марксист, керують політикою Москви супроти українського народу. Ні, там на всіх просторах „необ'ятої матушки” виводить танець смерти всім, нею отою „матушкою” поневоленим народам, а в першу чергу народові українському, **московський тваринний націоналізм і шовінізм!** Він не лише продовжує, але й намагається завершити на Україні роботу того „першого”, що розпинав нашу Україну і тієї „другої”, що „доконала її сиротину”. А московський комунізм, це лише червона плахта, це заслона для закриття брудної, нечесаної, ришкової голови, ненаситного й зажерливого московського Ваньки Грозного, що завзявся підкорити собі раз на завжди Україну, винищити якнайбільше українського народу, а решту перемінити в „советських”, значить у „російських людей”, покірних рабів Москви, а потім показати світові, що України дійсно „уже нет”.

То ж люблячи нашу Батьківщину, мусимо звернути нашу ненависть туди, куди слід її звернути — в бік найбільшого й найгіршого ворога України, Московії, яка б вона там не була: червоної, білої, чи ще якоїсь інакшої краски... За ненависть платім їй ненавистю. Не виснажуймо себе й не послаблюймо своїх сил ненависти до ворога, взаємною ворожнечою і міжусобицями!

7.

Мусимо нашу Батьківщину любити, бо без тої любови Батьківщина загине, а ми марно пропадемо. Любити, кожний зокрема і всі разом. Каже бо Шевченко:

„Ми частина тої
Землі святої, коханої,
Де наші прадіди жили,
Де їх могили далековидні”.

Не можна ж, під загрозою вічного прокляття, відірвати своє серце від землі святої, коханої, рідної.

Не можна забувати ту Шевченкову
„Землю милу, рідну,
Де нас на світ родила мати”.

Мабуть всі ми в тому згідні, що людина, яка не любить своєї Батьківщини, свою рідну землю і свій нарід, така людина нездатна взагалі чогось, чи щось любити. А раз, немає в її серці тієї найвищої, святої любови до Вітчизни, то ж вона й людиною не має права зватись — і за людину не можна її вважати. Правду каже Шевченко:

„Де в серцях для вітчизни нема любови
Каліки вбогі там — не люди.

„Вони нікчемні в ділах своїх”. Вони безвартісні, безсердечні й бездушні. Це гнилі колоди, що по світу валяються та своїми гнилими випарами повітря занечисчують.

Так — лише любов до Батьківщини, це єдино-правильне мірило вартости людини.

Тільки ця любов — більше нічого!

А ми, здається, як ніхто інший, мали в своїй історії і в літературі стільки прикладів справжньої і великої любови до нашої Батьківщини, що могли б із них черпати повною рукою.

З любови до Батьківщини гинули за неї предки наші, з любови до неї гинули й гинуть їх нащадки — і не перестануть гинути в боротьбі з її ворогом.

Чому не мали б ми від них тієї святої любови вчитись?

Чому не мали б ми за Шевченком повторяти:

„Люблю тебе я Україно,
Твої шовкові луги,
Твої зеленії діброви,
Люблю, люблю вас до загину!”

Коли б ота Шевченкова любов до України була в нас тоді, коли прийшов був слухний час і вибила година волі, о, не

топтав би сьогодні ворог „шовкові луги” наші брудними ногами, не нищив би зелених дібров, не замінював би в колгоспну пустелю багату й квітучу Україну.

Але на нещастя й горе України не було тоді достатньої глибокої і гарячої, Шевченкової любови до неї в українського народу. На жаль немає її сьогодні стільки, скільки потрібно й скільки її повинно б бути. А її так дуже — дуже потрібно. Сказав Шевченко:

„Чим нещасніша, тим миліша
Для нас буває вітчизна.
Тим кращі її луги”.

А чи ж була коли наша вітчизна нещасливішою, як є сьогодні?

То ж і любов до неї повинна б бути тепер велика, гаряча і полум'яна. Близька й дорога повинна б для нас бути наша Батьківщина-Україна!

Ні на хвилину не вільно нам сьогодні забувати слів Ів. Франка:

„Бережи масток про чорну годину,
Та віддай масток за вірну дружину.
А себе довічно бережи без впину, —
Та віддай майно і жінку й себе за Україну!”

Не вільно нам забувати, що наша Батьківщина-Україна стоїть сьогодні перед питанням бути чи не бути? Жити, чи загинути? А вона жити мусить! І буде жити, якщо свою життєву силу черпатиме з нашої любови до неї!

„Любіть Україну, як сонце, любіть,
Як вітер, і трави, і води,
В годину щасливу, — і в радості мить,
Любіть у годину негоди.

Любіть Україну, у сні й наяву,
Вишневу свою Україну,
Красу її, вічно живу і нову
І мову її солов'їну.

Для нас вона в світі єдина, одна,
Як очі її ніжно-карі...
Вона — у зірках — і у вербах вона
І в кожному серця ударі”.

„Любіть усією душею,
Всім серцем любіть Україну свою
І вічні ми будемо з нею”.

(З вірша В. Сосюри)

III. РОЗДІЛ

1.

Ой, буде нас мати
По горах, по долинах,
Ой, буде нас мати
По чужих країнах...

Ой будеш ти мати,
Як зозулька кувати,
Що нікому буде
Тобі й пити дати...
(З народньої пісні)

Попробуємо вдуматись у слова цієї пісні, а знайдемо в них і себе, й свою „матір”, — і нашої України, й нас самих, — трагедію.

Розбрились ми по „горах і долинах”, немало нас опинилось у „чужих країнах”... А там?.. Там немає „матері” кому й „пити дати”.

„Як птахи, — під бурю і під громи,
Від рідних зір і стріх відбились давно ми...
І хоч промінь спогаду, хоч мрій одну жарину
Хотіли зберегти, голубити в серцях
Про Край, — про Рідний той”.

Пішли чужими, темними й непривітними шляхами й стежками, — в невідоме пішли... в далеч незнану...

„Знайшли чужину ми — згубили путь додому...
А тепер молимося, щоб знявся буревій, —
Щоб хоч дітей наших заніс до рідних зір і мрій” (Бок).

Розбрились ми чужими світами... найшлись далеко від наших тихих сіл, від завітчаних нив і піль, від замаїних лугів, від розспіваних дібров, лісів...

Давно залишили ми наш Рідний Край — а, здається, що це вчора було, як прощали ми його. А воно таки давно було й далеко-далеко ми нині від нього... Тільки в снах бачимо

його... Тільки сниться нам чар і краса Рідної Землі, сонним привидом стає перед нашими очима рідна хата... й та тиха річка, схована між кучерявими вербами, ниви, мережані зеленими межами і хрест із розп'яттям на розпутті і церковця на горбку серед села...

Мов сонні блукаємо чужими світами... Наслухуємо... Господа благаємо, щоб знялась буря — хуртовина й на своїх крилах занесла нас на наші „тихі води, на ясні зорі”, у мир „хрещений”... до наших рідних і близьких, щоб при них зогрітись... Бо чужина, як лід холодна й студена... Ні щастя, ні долі в ній не знайти... Сказав поет:

„Ти шукаєш собі волі,
Переходиш всі світи,
Але там немає долі,
Там нема тобі мети.

Під яким би небом ясным
Врешті ти не опинивсь,
Ні, не буде воно красним,
Як було **своє** колись...”

Та й приповідка наша каже: „Всюди добре, а дома найліпше”. І ніщо в світі, ні чужа краса, ані багатство, не заступить Батьківщини — не заступить того, що ми в ній залишили. Бо й пташина маленька своє гніздо рідне любить і не радо його покидає, з жалем його осінню залишає. А заки його покинути, ще й ще раз на нього спогляне. Залишає його тільки тому, що залишити мусить... І летить у чужий світ, потішаючи себе, що мине зима, сонце пригріє, теплий вітер повіє — і вона назад до рідного гнізда поверне, радісно його привітає, защебече й заспіває...

„Рідна хата, мов та квітка,
Що скрашує весь квітник,
З рідним краєм якась нитка
Тебе зв'язує навік!”

Та, якась нитка зв'язує пташину з її рідним гніздом, тягне дикого звіря до його леговища, а нас до рідної землі.

2.

Роки йдуть за роками, як бистра річка, плывуть. А з роками ми наче щораз більше віддалюємося від рідної землі. Никне з-перед очей рідний поріг, не чуємо вже шуму рід-

них лісів і журчання води в потоках, не відчуваємо пахощів наших піль — не тужимо вже за Рідним Краєм.

Дехто знов з нас став уже його забувати, — почав щастя-долі на чужому полі шукати та й вірити почав, що й на чужині можна жити — добре жити. Добре життя собі влаштувати й добре й щасливо себе почувати, забуваючи, що щастя, долю, радість, втіху й задоволення найти можна тільки на рідній землі, на землі предків наших, бо чужина-мачуха ніколи не заступає рідної матері...

Сказав же поет:

„І сонце й зорі, й місяць не такий
В чужій для нас, непривітній країні.
Як лід холодне соняшне проміння,
Без запаху сади, поля, квітки...
І хліб чужий, — бодай його не їсти...
Із глибини душі, мов з виру верина
Важке, як камінь слово: ЧУЖИНА”.

І найбільший німецький поет Гете сказав: „Щастя найти можна лише у рідному краю”.

А наша народня приповідка каже:

„Щастя-долі треба шукати біля рідної хати”. Та й казали колись наші люди: „А щоб лиха не знати, треба своїм власним плугом та своєю власну ниву орати”.

Та закон життя невмолимий... А роки йдуть за роками. Наші чола морщаться, очі імлюю заходять, — і, хоч туга, біль і жаль за Рідним Краєм серце розривають, ми з кожним днем щораз більше й більше віддалюємось і відчужуємось від Рідної Землі й від тих усіх, що колись нам близькими були.

Між нами й Рідним Краєм наче якийсь мур стає, немов якась темна чорна хмара картину Батьківщини закриває. Батьківщина починає щораз більше від нас віддалятися, починає чужиною нам здаватися, — а ми, як та деревина, що її з землі вирвано, схнемо й даємо нести себе чужим вітрам у невідоме...

А там десь на колгоспному полі, чи в якійсь шахті, а може й у тюрмі, чи на далекій півночі, стара мати стиха говорить:

„Десь один — у глибинах бору,
Другий син у московській млі,

А найменший узяв із двору
До Німеччини — дрібку землі”.

Чи чує син оцю тиху мову своєї неньки?

„Десь на поле вийде старенький батько з косою.
Гляне на Захід, а очі його зайдуть імлюю”.

Так — батько спрацьованою рукою сльозу втирає... А син,
отой син на чужині, чи ще батька згадує, його не забуває?

Ні! І сто раз ні! Не вільно нам ні батька, ні неньки, ні
брата, ні сестру, ані нашу Батьківщину-Україну, забувати!
Не вільно чуже за своє мати!

„Хто каже вам, що все одно,
Де жити, де вмирати...
Той тягне вас в багно, на дно,
Той вам дає без дна судно
І каже кермувати...”

(Б. Лепкий)

Чи дійсно мали б ми плисти судном без дна й для Батьківщини на віки пропасти? Мали б на чужих чужинах загинути й „сліду не кинути?”

Чи немає для нас уже рятунку?

Ні, ні, рятунок є! А рятунок цей, це наша любов велика до Батьківщини і пам'ять за неї!

Не потонемо в чужих морях, якщо Батьківщину свою гаряче любитимемо. Не затратимо свого національного обличчя, коли нас із Батьківщиною в'язатимуть золоті нитки любови, — любови до тої прекрасної країни, що їй на ім'я — Україна!

Тільки сердечні й нерозривні духові зв'язки з Батьківщиною, з рідною землею і рідним народом і щира любов до них, урятувати нас можуть перед національною загибеллю.

Тільки жагуча, негасима любов до Батьківщини дасть нам запоруку дальшого життя і гарту духа. Не дасть упасти на твердому шляху блукання чужиною, а дасть силу й снагу перетривати й перебороти лиху долю.

Любов до Батьківщини вдіє, що куди б ми не ходили, якими стежками й дорогами не блукали б, Батьківщина наша завжди буде з нами. Ми її завжди з собою носити бу-

демо. В наших душах і серці яснітиме блакить рідного неба, світитиме наше сонце і дзвонитиме рідна земля...

Мадрівка чужими світами не буде нам важка, якщо в наших серцях горітиме любов до рідних осель, стріх і порогів. Любов ця справить, що оживлювати й бадьорити нас буде одна думка: Нехай, що ми чужими дорогами блукаємо й кінця їм не бачимо... Але любов до рідної землі, скріплена вірою в перемогу правди України, заведе нас і дітей наших до „обітованої” країни, до нашої Батьківщини.

3.

Тільки любов до Рідного Краю підтримувати в нас буде тверду надію повороту на нашу, від ворога лютого звільнену, рідну землю — на Батьківщину, що в повному блиску слави, волі і сили стане побіч других вільних країн. Силу, гарт, віру й надію черпав наш нарід по всі часи з джерела любови до Рідної Землі. Вона, ота любов творила чуда й давала силу йому перетривати всі нещастя й лихоліття. Нарід наш гартований і сталений любов'ю до своєї землі рідної, не падав під тягарем нещастя, що на нього падали, а наперекір ворогам, жив, ріс, змагався і боровся, ворогам не здавався.

Любов нашого народу до свого, до рідної землі до своєї культури, звичаїв і мови, була завжди велика. Якщо не завжди ясним полум'ям вибухала, то на дні душі і в серці повсякчасно горіла й не гасла.

Ось що написала одна полька, вивезена в 1940 р. зі Львова на Сибір: „Зараз у перших днях прибуття на Сибір, стрінулись ми тут із українцями. Вони віднесли до нас незвичайно зичливо й були дуже гостинними. Давали нам багато цінних вказівок щодо влаштування нашого тут життя. Ми пізнали їх страшну трагедію і безнадійність положення. Їх вивезено з України в 1930 р. Розлучено всі родини: жінки залишилися без чоловіків, матері без синів. Про їх долю не довідався ніхто ніколи... Вивезено їх у тундру, де не було жодного життя. Викинено й дано будівельний матеріял. Ні харчів, ні теплої одягу не було. Багато їх вимерло, багато збожеволіло.

По шести роках перевезено оставших при житті до совхозу. Пізніше перевезено їх кілька разів, а завжди мусіли

наново будуватися. Якщо в когось були сини й попідроста-ли, то їх забирали від матерів і вивожували до таборів примусових робіт. Про їх долю не могли рідні нічого довіда-тись.

Мимо страшних злиднів, мук, горя і переслідувань, украї-нці на кожному кроці зазначували свою національну окре-мішність, а їхні діти, хоч мусіли вчитись у російській шко-лі, говорили дома своєю українською мовою і не винародов-лювались. **Своєї України не забували, вічно за нею тужили й жили згадками про неї**".

Так написала полька про українців, про їхню любов і прив'язаність до всього свого, до своєї Батьківщини...

Одна з наших селянок, вивезена з околиць Львова в Ка-захстан, гнана тугою за рідною землею потрапила вернутись звідти в рідне село.

Друга селянка-лемкиня вернула в холоді й голоді в свою рідну Лемківщину...

Село Ніновичі в Ярославщині два дні обороняло себе пе-ред наступом цілого польського полку. Коли ж поляки, по-грабувавши людей, спалили село до тла й позбавили чоти-риста родин даху над головою і засобів до життя, люди не покинули рідної землі: побудували собі землянки й не опу-стили рідної землі й боронили своїх рідних гнізд...

А скільки любови до рідної землі й рідних гнізд виказали наші лемки. Ніяк не хотіли їх залишити. Не могли ніяк по-годитись з думкою, щоб їх рідні гори, де жили діди й пра-діди, мали б залишитись сиротами, в руки ворогам діста-лись. Жалували розстатись із тими чудовими пісеньками своїми, що їх по зелених верховинах з діда-прадіда засіва-ли... Розпачливі, кров'ю писані листи про своє горе до за-морських братів лемки писали й жалі свої в них виливали:

„Не знаєш брате, що діялось з нами, коли нам востанне смерки наші, лемківські, „прощай” казали й жалісно шу-міли, до землі хилились, останній прощальний поклін від-давали”... А другий писав: „У нас страшно, пусто й глухо і сумно... Наші хижі позаростали бур'яном. Поміж хижими собаки блукають і виють. Хрести на церквах похилились. Щасливі ті, що не бачать того всього, що ми тут пережи-ваємо. Не бачать і не чують, як гине й пропадає нарід, що так дуже свою землю й свої гори любив і століттями їх дер-жався”...

„Ті, найзавзятіші, що не дали себе вирвати з рідної землі, що ще тут остались, живуть у страшній нужді і вічній тривозі, та свої землі всіма силами тримаються. Холод і голод, але любов до рідної землі гріє і кріпить, і сил додає”...

„По почорнілих горах смуток ходить і десь там за верхами „фуярка” грає, тужить:

„Ой верше мій верше, мій зелений верше.
Вже нам так не буде, вже нам так не буде,
Як нам було перше”...

Пустка, тиша й смуток лемківської гори в обняття взяли. Залишилась Лемківщина без лемків... Але лемки вірять, що таки до неї повернуть... Твердо вірять!”

Бо тверда, завзята й неподатна душа нашого народу — тверда, бо сталева й гартована в огні любови до Рідної Землі.

Ось виїмок із листа з наших західних окраїн:

„Ми не падаємо на дусі, ми віримо в перемогу правди... Всі ми переконані, що наша справа не пропаде, прийде час, що й цей клаптик нашої землі поверне до свого материку, до України”.

„Хоч багато ще нас у нерівній боротьбі згине, але наші жертви на марне не підуть. Волю наш нарід таки здобуде”.

Така є віра нашого народу, — віра, що її зродила безмежна любов до Рідної Землі. До тієї землі святої, де кожна її п'ядь полита потом, сльозами і кров'ю. До тої найкращої і найбагатшої землі, що Україною зветься...

4.

А ми — ми, що далеко на чужині опинились, чи ми лише серцями й думками туди ген на нашу Рідну Землю? Чи думки наші летять на крилах любови до рідних осель? До рідних нив і піль, золотом сонця залитих, буйною пшеницею вкритих, червоними маками завітчаних, синіми волошками закосичених? Чи ввижаються нам безкраї поля, заметені зимою снігами, села, занесені білим, як святочна скатертина снігом і сріблом місяця залиті й небо зірками засіяне та мороз, що скрипить під ногами й обличчя морозом мальовані?

Чи чуємо ті наші, своєю красою єдині в світі, дорогі серцю колядки, що ми їх колись там у себе дома співали, народженого Христа ними вітали й прославляли? Чи очима душі бачимо все те, що „не вчора попрощали й не завтра побачимо?”

Йдуть роки за роками, чорним воронням там і тут, над нами проносяться, душі затроюють, серця заморожують і кров із жил випивають...

Не перший раз доводиться дітям України по чужих країнах тинятись й долю свою проклинати. З давніх-давен приневолювані були сини України по чужинах собі захисту шукати, хоч ті чужини були для них непривітні й холодні так, як і сьогодні для нас...

Бо чужина нікого ще не зогріла й до себе не пригорнула. На чужині не легко жити, а навіть і вмирати важко.

Каже Шевченко:

„Шукав козак долі в чужім полі,
Не знайшов...

Та там і загинув, — а вмираючи
Дививсь, де сонечко сяє, та й думав:

Тяжко-важко умирати
У чужому краю”.

Бо долю найти можна лише у Рідному Краю, між своїми людьми. Між ними і вмирати легше. Каже далше Шевченко:

„На чужині тільки сльози ллються,
Чуже поле поливають,
Щодня і що ночі,
Поки поки не засиплять
Чужим піском очі”.

В наших піснях і думках находимо багато жалю і туги за втраченою Батьківщиною, за Рідною Землею і за своїм народом.

Часто щойно на чужині, втративши Батьківщину, людина пізнає, що втратила, й що це значить далеко від неї жити, поміж чужими тинятись... Тоді то вириваються з її наболілого серця слова:

„На чужині важко жити,
Як той камінь підоймити,

Камінь здойму, — відпочину,
На чужині марне згину”...

Життя ж на чужині це не життя, а нидіння. Справжнього життя на чужині не найти.

„Бо чужина, не родина..
Плаче серце, як дитина.
Плаче воно, знає чого,
Нема правди від нікого”...

Нема правди на чужині. Нема ні радості, ні веселости, бо все це найти можна тільки в Рідному Краю, між людьми своїми...

„Нема правди — і не буде,
Скрізь чужі — не наші люди”.

На чужині одне лише залишається людині: **незгасаюча любов до Рідної Землі й надія до неї повернутись.**

5.

Любов до Батьківщини, це єдиний лік на зболілу душу, на душу, що її мучить і роз’їдає туга за нею.

По зруйнуванні Січі царицею Катериною „сучою дочкою” покидає козак свій рідний Дніпро і переноситься за Дунай... А там ходить і тужить, ні щастя, ні долі собі найти не може... Над синій Дунай іде й на другий берег кличе, гукає:

„Гей! — подай перевозу — хай перевезуся,
Та на свою Україну ще раз подивлюся”.

Тихими вечорами йдуть Запорожці над Дунай широкий, руки свої в сторону рідної України простягають, тугу свою на далекий Дніпро посилають, співають:

„Там за тихим, за Дунаєм
На землі є Божий рай.
Ми туди, туди бажаєм.
Там наш милий, рідний край”.

Молода дівчина, дочка Запорожця, свої прохання-благання до місяця й до зірок засилає, промовляє:

„Місяцю ясний, зорі прекрасні,
Божії очі ви серед ночі, вас я благаю:
Грудь облегчіте, вість принесіте з рідного краю”.

В одній нашій пісні співається про це, як то син до батька з чужини пише:

„Ой, з'їздив я Польщу, з'їздив Туреччину,
Та не бачив я тополі, як на нашім полі”.

Бо тільки все те, що рідне, те серцю близьке й дороге. На чужині все чуже... Воно не тишить і до себе не манить.

Коли козак Сапрун у татарський полон попав, він татарів просить:

„Гей, хоч виведіть, а хоч і винесіть ви мене
На он ту могилу...
Гей, хай гляну, гляну, подивлюсь
Та на свою Україну”.

В думі „Сестра і брат” — сестра до брата листа пише й йому посилає:

„Ой тяжко, ох, важко братіку мій, риби без води пробувати, звірю і птиці без лісу в чистім полі гуляти, а ще трудніше і ще важче бездільному та безрідному на чужій чужині, без родини кривної та сердешної проживати”.

Полонена українка, загнана в далеку Туреччину, за рідним Краєм плаче й тужить і до себе промовляє:

„Пущу я хоч зозуленьку та на свою Вкраїноньку,
Поглянути там на мою родиноньку”.

Козак покинув свою Україну та поїхав на чужину... На чужині і загинув. Але:

„Казав собі посадити в головах калину”, щоби
„пташки прилітали цвіт-калину їсти”, та щоб йому
„приносили з України вісти”.

А ми, чи ловимо ми ті вісти з рідного краю? Чи віримо Лесі Українці, яка сказала: „у Рідному Краю і дим не гіркий, а солодкий”.

Чи повторюємо за Шевченком:

„Немає в світі України,
Немає другого Дніпра!?”

6.

Колись давно наші люди, що їх „недоля і голод лютий гнали за море в чужину” шукали там кращої долі, — покидаючи рідні оселі, брали зі собою по грудочці рідної зем-

лі, в шматину завивали й за пазуху ховали. Везли за море й весь вік свій у грудку землі рідної, святої, як дорогоцінний скарб берегли, щоб їм її, як помруть, на знеможені груди положили, щоб легше їм було в темній могилі, в чужій землі спочивати...

З нас, мабуть ніхто, прощаючи Рідний Край, цього не робив, грудочки землі батьківської за пазуху з собою не брав...

Але ж усі ми повинні ту землю рідну й святу, хоч не в пазусі, так у наших серцях носити й любов до неї, як око в голові берегти по всі часи і всюди, аж до гробу! І Господа просити й благати, щоб дозволив на ту Рідну Землю повернути й там зложити свої кости. Вернути на **українську Україну** й більше вже ніколи її не покидати...

А може є між нами й такі, хто зробив так, як зробив наш поет Богдан Кравців, який каже:

„З урочищ і гаїв, із рідного провалля —
В чужину ідучи — узяв я жменю зілля
і горсточку пісень, і жмут цілющих слів”.

„А надто ще листків гіркокого понлину.
Та стерлось все те у сумішку одну —
І нині гірчавинь на серці безустану”.

Може й у нас, усе це, що ми в чужину йдучи, зі собою взяли, теж „стерлось у сумішку одну — в сумішку гірку?”

Але ж поет каже даліше, що він узяв зі собою і добре заховав щось таке, що ніколи не стирається... і він його й досі береже.

„Зберіг окремо я лиш пучечку евшану,
Щоб нюхавши його колись мої сини
Знайшли до дому шлях, далекий та ясний...”

Так каже наш поет... Але, чи всі ми можемо, чи маємо право так, як він сказати?

Чи всі ми взяли й бережемо оту пучечку чарівного зілля-евшану. Оту велику й святу любов до Батьківщини, щоб її синам передати? Щоб вони, понюхавши того чарівного зілля, загорілись бажанням знайти ясний шлях, що до рідного дому за веде?

Ех, коли б воно так насправді було, коли б ми всі те зілля чарівне, оту велику любов до своєї Батьківщини в собі

носили! Коли б матері й батьки євшан-зілля самі нюхали й своїм дітям нюхати давали!!

Тоді ми всі знали б, що опинились на чужині не на те, щоб тут легкої наживи шукати, ситно жити й безжурно проводити час. Ні, ми себе й свій труд, час і гріш, віддавали б справі визволення Батьківщини з лютої і важкої неволі, були б весь час на фронті боротьби за здійснення найвищого ідеалу нації, за здобуття й побудову власної, від нікого незалежної Української Держави. Цю боротьбу й змагання вважали б ми за найвищий і безвідкличний обов'язок супроти залишеної Батьківщини. Святим законом було б для нас: відкинувши всі особисті турботи й амбіції, партійні інтереси й гризню, а в першу чергу байдужість і оспалість, мали б повсякчасно на очах добро, щастя і волю уярмленої Батьківщини!

Наша любов до неї проявлювалась би в любові до наших братів, не гляділи б один на одного вовком. Вірили б поетові, який сказав, що:

„Тільки той блажен, хто сіє у народі
Зерно найкраще на землі:
Зерно братерства, любови, згоди,
В громаді — в хаті, і в сім'ї”.

Вірили б поетові й самі старались би бути „блаженними”, щирими й справжніми синами матері-України.

Осяяні й зогріті любов'ю до Батьківщини й свого народу, не заблудили б ніколи на чужих стежках і дорогах, бо був би перед нами тільки один ясний шлях — **наш шлях**, що веде до величної святині, до своєї власної, вільної держави.

7.

Чим дальша наша Батьківщина очам нашим, тим ближчою повинна бути нашим серцям.

Як довго в наших жилах українська кров грає, як довго вона ще не застигла, як довго чуємо ще зов рідної землі, як довго в наших серцях живе й горить любов до своєї Батьківщини й до свого народу, та „кипить жага рідної стихії”, яка кличе й пориває до боротьби за права й волю нації, — так довго ми сильні й непоборні! Так довго не страшна нам чужина. Не страшні чужі вітри й сніговії. Не страшний нам

ворог! Бо в наших душах непохитна віра в райдужне майбутнє України. Бо в них сонце України, що гріє і освічує нам чужі, темні шляхи. В нас тверда віра: Мине люта, ворожа зима, зникнуть морози ворожої неволі — і прийде весна. Наша, соняшна, розсміяна, розспівана й завітчана, українська весна!

Заграє водами, піснями перемоги заспіває, заговорить та своїми шумами збудить увесь нарід.

Задумані і в минуле задивлені степи, золотисті лани і срібlistі луки й зелені гори сп'яніють подихом волі, засяють радістю і щастям стомлені очі, заб'ється живіше серце на вид довгожданої волі.

Хоч далеко від Батьківщини, то горіючи до неї любов'ю, доложимо всіх наших сил, щоб допомогти їй вирватись з ярма важкої неволі.

Сказала Леся Українка:

„Тільки любов Батьківщини прикаже нам добути силою те, що нам належиться по праву”.

Любов до України, до неї єдиної в світі, наказує здобути силою те, що ворог насиллям загарбав.

Любов і віра.

„А Україна не є лише те, що є, але передусім те, що має бути, що має прийти” — сказала дальше Леся Українка.

Та й ще сказала, наче безпосередньо до нас звертаючись:

„Невже ж можна осторонь сидіти й споглядати супокійно, як ллється братня кров?”

А там, на наших рідних землях ллється дійсно кров братів і сестер наших. Там просто пекло. Московія там царство сатани буде. Московський, ненаситний гад щоденно пожирає наших людей. Земля наша з болю стогне... Там ллються сльози й кров нашого народу — ростуть могили. І боротьба там іде і змагання за нашу „червону калину” за ту найкращу з усіх квіток світу, за квітку волі України.

Не мало ворогів мала наша Україна. Були й печеніги, й татари, й турки, були поляки. І вони теж нищили наш нарід, але не добирались до його душі. А Московія нищить і тіло, і душу, вириває з грудей серце.

Але Україна бореться й ворогові не здається. А наш обов'язок ту боротьбу всіма силами й засобами підпомагати.

Думками й серцем бути зі своїм народом. Бути там, де йде вперта, хоч нерівна боротьба й змагання на смерть і життя. Жиймо всім тим, чим живе сьогодні наша Батьківщина. Все, що маємо, що посідаємо, віддаймо їй. Нашу любов, ту **чинну животворну любов** і труд наш, і гріш. Нічого їй не жаліймо.

А тих, хто почуває себе на чужині щасливим, бо тут їм ніхто не грозить — ніхто й ніщо не заколюче їх блаженного супокою, а їх сумління починають засипляти, тих будім, не даймо їм на віки тут заснути, — Батьківщину забути й для неї перестати жити.

Нехай і вони не забудуть, що сказав поет П. Карманський:

„Україна наша сьогодні розп'ята,
Від болю й журби приникла до землі,
І ревно плаче над свіжими гробами,
Що постелились скрізь: долинами й горбами”.

А наше місце там, де вона розп'ята. Не на те, щоб плакати, а щоб її з хреста зняти й разом із нею воскресний день привітати.

8.

Дбаймо, щоб і ті, хто тут на чужині осторонь від смертельного змагу. Батьківщини хочуть стояти, щоб і вони чули зов Рідної Землі, щоб і їм за словами Е. Маланюка снилася:

„Стара хата та тепла долоня сестри,
Рідного поля зворушлива стрічка, і
Сіра солома прабатьківських стріх”.

Нічого того, що наше, що рідне, всі ми й на хвилину не забуваймо. На крилах думок летімо до рідних осель, до рідних хат — туди, де колись, мати наша, господиня, як калина з діточками-квіточками в щастю й мирі проживала, а в неділі й свята діточок у біленькі сорочки вбирала, за ручки брала й у дім Божий проводила. Не забуваймо й того цвинтаря, де стільки наших рідних і близьких вічним сном спочивають. І садок зелений і городчик із квіточками біля вікон хати, і ниви за селом і стару липу при роздоріжжі — все, все те пам'ятаймо.

Нагадаймо часи, на Рідній землі пережиті, на землі, на якій ми за молодих років співи-квіти сіяли, а сьогодні нікому їх там збирати...

„Ой не видко того села, де я си родила,
Ой не видко доріженьки, куди я ходила”.

Нехай заспіває дочка гір Карпат, як колись її мати там десь над Прутом співала...

Якщо наш Рідний Край стоятиме вічно перед нами, а любов до нього горітиме в наших серцях, тоді

„Може туга й журба по ріднім краю
навчить нас, де його шукати.
Тоді покаже батько своєму сину
на срібне марево в далині
і скаже: Он земля твого народу...
Борись і добивайсь батьківщини,
Бо прийдеться загинуть у вигнанні
чужою-чуженицею в неславі!”

Нічим іншим, тільки щирою і **чинною** любов'ю до Батьківщини і вірністю Божим законам і предківським звичаям і чеснотам, — вірністю тому всьому, чому підчинялися прадіди наші — тільки правдою, якій служили предки наші і **мужніми й достойними** вчинками та високою **ідейністю**, зможемо заслужити собі на честь бути частиною спільноти української й належати до великої, героїської нації!

На сторожі нашого національного гарту, завзяття і віри в перемогу мусить стояти перед нами наша Батьківщина, для якої жадна наша жертва не може бути завелика.

А туга за Рідною Землею — така сама туга, яку носили в серцях колись наші предки, що подібно нам, приневолені були поза межами рідного краю жити, хай ніколи не дозволить нам його забути.

Нехай у серцях наших і очах блищать і іскриться незрівняна краса Рідної Землі, чар нашого голубого неба й золотого сонця, — а у вухах наших хай шумлять наші ліси й ріки.

Будьмо до смерти вірні нашій Батьківщині, і тією вірністю разом скуті йдімо всі одним шляхом. Ідімо за поривом і зовом крові, ідім, вдивившись у найвищу ціль — мету.

Усіх нас, вигнанців із Рідної Землі нехай еднає і зцілює одна велика й всесильна любов до Батьківщини і щире братерство, бо тільки це допоможе нам перетривати злидні й небезпеки емігрантського життя, та дасть силу й завзяття для боротьби за волю Рідного Краю. Лихоліття ми мусимо перетривати — і не податись, не впасти!

„Час надійде, повмираєм,
Бо на все своя пора.
Тільки жаль за рідним краєм
Серед люду не вмира”. — сказав поет Грабовський.

І серед нас не сміє жаль за рідним краєм і бажання його в блеску і в славі побачити, не сміють умерти.

І віра в нас тверда, як граніт, мусить бути. Віра, що прийде час і

„Ущухне Божий гнів,
Минеться кара Божа”.
„Прийдуть кращі дні, бо віра створить чуда.
Глухі почують, сліпі побачуть,
Німі стануть говорити,
А зрадники заплачуть”.

Все зміниться, все на добро переміниться, якщо ми нашими думками, словами, вчинками й поведінкою нашою служитимемо нашій Батьківщині.

Служити вірно й щиро.

Коли підпорядкуємо себе її вимогам і наказам і жити будемо й працювати лише для неї.

Глядім навколо себе, загляньмо в свої душі і вглибімося в них. Спитаймо себе: що думаємо, чим живемо, як проводимо час на чужині? Чи за прикладом І. Франка „тривожимо свої душі будучим народом?” Чи не падаємо морально й духово, чи не байдужніємо й не засклеплюємося в собі?

Чи знаємо й думаємо про це, що наші батьки й матері, брати й сестри очі свої сюди на Захід звертають, сподіваючись і вірячи, що ми даром на чужині не сидимо, а робимо все, що в наших силах, для визволення їх із московської неволі?

Відбилися ми далеко від нашої Батьківщини — це правда. Але вона мусить бути нам завжди близькою і дорогою,

якою була колись запорожцям, вигнанням з-над Дніпра, там за далеким Дунаєм. Як колись вони, так і ми сьогодні, мольби до Господа засилаймо, і просімо Його їхніми словами:

„Владико неба і землі
Десницею Твоєю святою
З висот небесних нас осіни.
Щасливу путь нам Боже дай
На Тя Всесильний уповаєм,
К Тобі з любов'ю прибігаєм:
Даруй нам зріти Рідний Край”.

Сказав колись жидівський пророк Єремія: „О, Єрусалиме! Якщо тебе забуду, нехай усхне правиця моя”.

А ми щоденно кажімо: „О, Батьківцино-Україно, земле наша рідна! Якщо хтось із нас Тебе забуде, хай зов'яне і зісхне на чужині, нехай повіки забуте буде ім'я його!”

Любім нашу Батьківщину, всім серцем її любім і не забуваймо її.

І вірмо в її воскресний день, в її величне і світле майбутнє, в її вічність і невмирущість. Вірмо Богові, як вірила Йому Ольга Басараб в передсмертну годину:

„За кров, за сльози, за руїну,
Бог поверне нам нашу Україну”!

Усі її любіть! Нашу Батьківщину — Україну, любіть!

Любіть, і
„Майте слух,
І позір тому дайте,
Що вам говорить волі дух,
Про близьку хвилю заверюх,
І хвилі тої дожидайте!”

(Б. Лепкий)